

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ผักตบชวา *Eichhornia crassipes* เป็นพืชที่มีต้นกำเนิดในแถบลุ่มน้ำ Sao Francisco ของบราซิล ที่มีใบสีเขียว หนา เมื่อเติบโตเต็มที่จะให้ดอกสีฟ้าอ่อนหรือม่วง เป็นพืชน้ำจืด การมีใบที่ค่อนข้างใหญ่และชูใบสูงเหนือน้ำ ทำให้สามารถใช้ใบต่างใบเรือให้กระแสลมพัดลอยทวนหรือตามน้ำไปได้ระยะทางไกล ผักตบชวาแพร่พันธุ์ได้รวดเร็วมาก ในเวลาเพียง 2 สัปดาห์ ผักตบชวาหนึ่งต้นสามารถแพร่พันธุ์เป็น 30 ต้นได้ และอีก 2 เดือน ก็อาจขยายพันธุ์ได้ถึง 3,000 ต้น และถึงแม้ต้นจะเกยตื้นบนดินที่แห้งผาก จนต้นตายไปก็ตาม แต่เมล็ดก็ยังมีชีวิตยืนนานต่อไปได้ถึง 15 ปี และทันทีที่เมล็ดได้รับฝนก็จะแตกหน่อเป็นต้นใหม่ต่อไป การมีคุณสมบัติเช่นนี้ทำให้ผักตบชวาเป็นพืชที่ประสบความสำเร็จสูงในการกระจายพันธุ์ไปได้ทั่วโลก

ในปี 2444 ได้มีการนำผักตบชวาจากประเทศอินโดนีเซียเข้ามาปลูกในวังสระประทุม เพราะเห็นว่าดอกผักตบชวาสวยงามสามารถใช้ประดับสระน้ำได้ดี แต่ภายหลังเกิดน้ำท่วมวังสระประทุม ผักตบชวาลุดลอยออกไปสู่ลำคลองภายนอก แล้วเริ่มระบาดไปตามที่ต่างๆ อย่างรวดเร็ว จนถึงปี 2456 จึงได้มีพระราชบัญญัติสำหรับกำจัดผักตบชวาทิ้ง (พรชัย เหลืองอากาศพงค์, 2548.)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีผักตบชวามาก และพืชชนิดนี้ได้สร้างความรำคาญและอุปสรรคในการสัญจรทางเรือในแม่น้ำและลำคลองพอประมาณ แต่เมื่อไม่มีปลาหรือสัตว์ที่ชอบกิน ไม่มีเงินงบประมาณที่จะสร้างเครื่องจักรตักต้นมาทำลาย การคิดใช้ดินระเบิดที่จะระเบิดให้หมดแม่น้ำ ก็จะทำให้เศษเล็กเศษน้อยจากดินแตกเป็นต้นใหม่ได้อีก การใช้ไฟเผาก็แทบจะไม่ได้ผล การฉีดพ่นด้วยสารพิษก็จะทำให้ปลาในแม่น้ำและคนที่ใช้น้ำก็ตายไปด้วย การนำมาทำเป็นอาหารหมู ก็ไม่อาจลดปริมาณได้มาก เมื่อไม่มีหนทางใดที่ดูจะเหมาะสม คนไทยจึงนำผักตบชวามาทำเป็นวัสดุจักสาน โดยใช้ลำต้นที่ตากแห้งแล้วถักทอเป็น ตะกร้า กระเป๋า หมวก รองเท้าแตะ ฯลฯ สำหรับใช้ในบ้านและเป็นสินค้าส่งออก และพบว่าเฟอร์นิเจอร์และเครื่องใช้ที่ทำจากผักตบชวานี้ ทนทานยิ่งกว่าหวายและเบากว่า ถึงแม้ว่าหวายจะเรียบแข็งและดูสิ้นสลายแต่ลำต้นผักตบชวาที่แห้งให้ความรู้สึกที่น่าสัมผัสกว่า ตามปกติเส้นหวายจะปริแตก หลังจากที่ถูกใช้ในเวลา 2-3 ปี แต่เพราะต้นผักตบชวาแห้งสามารถดูดความชื้นได้ดีกว่า เฟอร์นิเจอร์ที่ทำด้วยผักตบชวาจึงคงทนยิ่งกว่า ทำให้ขณะนี้อุตสาหกรรมที่ใช้ผักตบชวาทำเครื่องใช้ กำลังเจริญเติบโตในประเทศ

ของเรา และกำลังทำเงินให้กับชาวบ้านที่มีฝีมือและความคิด และสำหรับชาวบ้านเหล่านี้ผักตบชวา คือพืชที่สำคัญยิ่งกว่าข้าว (สุทัศน์ ยกส้าน, 2547.)

จังหวัดปทุมธานีมีลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่มริมสองฝั่งแม่น้ำ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัด ในเขตอำเภอเมืองปทุมธานีและอำเภอสสามโคก ทำให้พื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝั่งตะวันตกของจังหวัดหรือบนฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีผักตบชวาเป็นจำนวนมาก จากการศึกษาวิจัยพบว่าปัจจุบันภายในจังหวัดปทุมธานีมีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านจำนวนหลายกลุ่มทำเครื่องจักสานผักตบชวาเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ตะกร้า กระเป๋าหิ้ว หมวก กระจ่างใส่ต้นไม้ ฯลฯ เป็นต้น มีกรรมวิธีการผลิต โดยนำผักตบชวาที่คัดเลือกมาอบแห้งด้วยกำมะถัน แล้วจักสานขึ้นรูปนำไปอบอีกครั้งก่อนนำไปจำหน่าย (ประภาศรี โพธิ์ทอง, 2548: 9-11)และจากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่าจังหวัดสุพรรณบุรีและอ่างทอง มีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านจำนวนหลายกลุ่มทำเครื่องจักสานผักตบชวาเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมช่วงพักจากฤดูการทำกรเกษตรเช่นกัน

จากการที่ภาครัฐบาล มีการส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์(OTOP) ในกลุ่มชุมชนในท้องถิ่นต่างๆเป็นจำนวนมาก แต่มีปัญหาด้านการตลาดจัดจำหน่าย เพราะรูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่เป็นไปตามความต้องการของตลาดผู้บริโภคคุณภาพการผลิตต้องมีการปรับปรุงด้านรูปแบบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโดยทั่วไปทางชุมชนจะผลิต ผลิตภัณฑ์ ในลักษณะเดิมและต่อเนื่อง โดยการผลิตจะมีรูปแบบคล้ายคลึง กันในกลุ่มชุมชนที่ทำการผลิตสินค้าประเภท เดียวกัน ตลอดจนการดูแลผลิตภัณฑ์หลังการขาย จึงส่งผลให้ผู้บริโภค ซื้อผลิตภัณฑ์น้อยลง

จากการศึกษาผลิตภัณฑ์จักสานผักตบชวาภายในจังหวัดปทุมธานี สุพรรณบุรีและอ่างทอง พบว่าผลิตภัณฑ์มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน ในทุกจังหวัดขาดการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน และการผสมผสานกับวัสดุในท้องถิ่นนั้น ส่งผลกระทบต่อยอดขายสินค้า ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานผักตบชวาและวัสดุอื่น เพื่อประยุกต์พัฒนาเป็นสินค้าหัตถกรรม ประเภทผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพายสำหรับสุภาพสตรี ผลิตภัณฑ์หมวก และผลิตภัณฑ์ตะกร้า เพื่อการเชื่อมโยงของผลิตภัณฑ์และวัสดุอื่นภายในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน ซึ่งเน้นขบวนการในการสร้างรายได้และความเจริญให้เกิดแก่ชุมชนและจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กลายมาเป็นสินค้าหัตถกรรมที่มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความต้องการของผู้บริโภคในการประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ผักตบชวาจักสานกับวัสดุอื่น
2. พัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานผักตบชวากับวัสดุอื่น เพื่อประยุกต์ให้เกิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่
3. ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานผักตบชวาที่ได้รับการพัฒนาแล้ว

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา

1. ศึกษาความต้องการผู้บริโภคในตลาดนัดสวนจตุจักรในการประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์ผักตบชวากับวัสดุอื่น
2. พัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานผักตบชวากับวัสดุอื่นเพื่อประยุกต์ให้เกิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่
 - 2.1 ผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพายสุภาพสตรี 5 รูปแบบ
 - 2.2 ผลิตภัณฑ์หมวก 5 รูปแบบ
 - 2.3 ผลิตภัณฑ์ตะกร้า 5 รูปแบบ
3. ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์กระเป๋าสะพายสุภาพสตรี ผลิตภัณฑ์หมวก และผลิตภัณฑ์ตะกร้า ที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว จากผู้บริโภคผลิตภัณฑ์และผู้จำหน่ายใน ตลาดนัดสวนจตุจักร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือผู้บริโภคผลิตภัณฑ์และผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานผักตบชวาในตลาดนัดสวนจตุจักร กรุงเทพฯ เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเจาะจงโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้
 - 1.1 กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ เพื่อใช้ตอบแบบสอบถามความต้องการในการประยุกต์ผักตบชวากับวัสดุอื่น จำนวน 100 คน
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริโภคผลิตภัณฑ์จำนวน 100 คนและผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์จำนวน 10 คน เพื่อตอบแบบสอบถามความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เส้นผักตบชวา หมายถึง ส่วนลำต้นของผักตบชวาวาวประมาณ 60-80 ซม. ที่ผ่านกระบวนการป้องกันเชื้อรา การตาก การรีด การต่อ การย้อมสี การตีเกลียว และการถักเปีย เพื่อเตรียมนำไปสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานผักตบชวา
2. จักสานผักตบชวา หมายถึง การนำเส้นผักตบชวามาจักสานขึ้นรูป ด้วยวิธีการสอด การขัด การพันและการถัก
3. วัสดุอื่น หมายถึง หนังสัตว์ที่ผ่านการฟอก ผ้าทอมือ ไม้ ไม้ไผ่ หวาย เครื่องปั้นดินเผา
4. กระเป๋าสะพายสุขภาพสตรี หมายถึง กระเป๋าสะพายไหล่สำหรับสุขภาพสตรี ทรงแข็ง ที่ผลิตจากเส้นผักตบชวานำมาจักสานขึ้นรูปทรงบนหุ่นแล้วผสมผสานกับวัสดุอื่น
5. หมวก หมายถึง หมวกสำหรับสุขภาพบุรุษและสุขภาพสตรี ที่ผลิตจากเส้นผักตบชวา นำมาเย็บประกอบแล้วผสมผสานกับวัสดุอื่น
6. ตะกร้า หมายถึง ภาชนะสำหรับใส่สิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตจากเส้นผักตบชวานำมาจักสานขึ้นรูปทรงบนหุ่นแล้วผสมผสานกับวัสดุอื่น
7. ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ หมายถึง บุคคลทั่วไปที่เข้ามาเที่ยวชมหรือซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานในตลาดนัด สวนจตุจักร กรุงเทพฯ
8. ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ หมายถึง บุคคลทั่วไปที่เข้ามาจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานในตลาดนัดสวนจตุจักร กรุงเทพฯ

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยการศึกษาและพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน ผักตบชวา ดังนี้

